

Təqvim yada salır

Azərbaycan Milli Şurasının qəbul etdiyi tarixi bəyannamədə elan edilmiş prinsiplər – Azərbaycan xalqının öz müqəddəratını müəyyən etmək, insanların hüquq bərabərliyinə hörmət, bütün xarici dövlətlərlə, habelə qonşu xalqlarla dinclik və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq, bir-birinin suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə hörmətlə yanaşmaq prinsipləri Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin beynəlxalq nüfuzunu artırdı. 1920-ci ilin yanvarında Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyi de-fakto tanındı.

105 il əvvəl... Paris Sülh Konfransında

Nə yaxşı ki, o zaman Emmanuel Makron yox idi

Əsas məqsədimizə keçməzdən öncə sərlövhədəki “nə yaxşı ki” ifadəsini azı iki – üç dəfə təkrar etmək zərurəti yaranır. “Nə yaxşı ki” informasiya texnologiyaları bu şəkildə inkişaf etdirilib və hamımız üçün əlçatandır. “Nə yaxşı ki” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Siyasi Sənədlər Arxivi mövcuddur və mütəxəssislərimiz oradan istifadə edərək milli tariximizin bütün səhifələri barədə geniş oxucu kütləsinə lazım olan materialları çatdırırlar. “Nə yaxşı ki” son iki əsrdəki ilk müstəqil dövlətimizin beynəlxalq aləmdə tanınması faktının 105 illiyini işğaldan, separatçılıqdan, terroradan, təxribatlardan azad edilmiş qüdrətli Azərbaycan dövlətində, Zəfər bayrağı altında qeyd edirik.

Bu bir faktdır ki, milli tariximizin ən dəyərli səhifələrindən biri Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin elan edilməsi idi. Ancaq XX əsrin əvvəlləri elə bir dövr idi ki, müstəqilliyini elan etmiş ölkənin öz yolunu davam etdirə bilməsi üçün hansısa hegemon dövlətlərin “razılığı” olmalı idi. Başqa sözlə, bu müstəqillik beynəlxalq aləm tərəfindən tanınmalı idi. Nə yaxşı ki, siyasətçi və diplomatlarımızın yorulmaz və səmərəli

**Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti Heydər Əliyevin Yeni
Əsr və üçüncü minillik münasibətilə
Azərbaycan xalqına müraciətindən**

Bakı şəhəri, 29 dekabr 2000-ci il

Qafqazda bolşevik təhlükəsi ilə bağlı yaranmış vəziyyət Azərbaycanın və Gürcüstanın müstəqilliyinin tanınmasını təxirəsalınmaz etmişdi. Bu məqsədlə Böyük Britaniyanın təşəbbüsü ilə 1920-ci il yanvarın 10-da Paris Sülh Konfransı Ali Şurasının sessiyası çağırıldı. Müttəfiqlərin Ali Şurası Böyük Britaniyanın xarici işlər naziri Lord Kerzonun təklifi ilə qəbul edilmiş qərarla göstərilirdi ki, “müttəfiq və birlik ölkələri Azərbaycan və Gürcüstan hökumətlərini birlikdə de-fakto səviyyəsində tanıyırlar”. Bildirilir ki, Yaponiya bu qərara fevralın 7-də qoşulmuş, ABŞ isə qərara qoşulmaqdan rəsmi olaraq imtina etmişdi.

1920-ci il yanvarın 15-də Azərbaycan və Gürcüstan nümayəndələri Fransa Xarici İşlər Nazirliyinə dəvət edilmiş, Azərbaycanın de-fakto tanınması barədə Paris Sülh

fəaliyyəti nəticəsində gənc müstəqil dövlətimizin dünya ictimaiyyəti tərəfindən tanınmasına da nail olmuşduq. Bu il yanvarın 10-da həmin tanınmanın 105 illiyini qeyd edirik.

...Yuxarıda adını çəkdiyimiz mənbələrə istinad edən alimlər yazırlar ki, çar Rusiyasının süqutundan sonra məhz həmin ərazidə yeni yaranmış müstəqil dövlətlər kimi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti də dünya dövlətləri tərəfindən tanınmaq, beynəlxalq birliklərin bərabərhüquqlu üzvü olmaq, respublikanın suverenliyini və ərazi bütövlüyünü təmin etmək baxımından Paris Sülh Konfransına böyük ümid bəsləyirdi.

Xatırladaq ki, Paris Sülh Konfransı (18 yanvar 1919–21 yanvar, 1920-ci il) – Birinci Dünya müharibəsindən sonrakı dünyanın taleyini həll etmək məqsədilə “Antanta” ölkələri və ABŞ-ın Parisdə çağırışları böyük sülh toplantısı idi. Tədbirdə 27 ölkə təmsil olunurdu. Məğlub ölkələr və Sovet Rusiyası konfransa dəvət almadılar. Konfransda aparıcı rolu “Böyük dördlük” – ABŞ prezidenti Vudro Vilson, Böyük Britaniyanın baş naziri Lloyd Corc və Fransa baş naziri Jorj Klemanso və İtaliya baş naziri Vittorio Orlando oynayırdılar. Məqsəd Almaniya və məğlub dövlətlərlə sülh müqavilələrini hazırlamaq idi.

Qeyd edilir ki, Azərbaycan hökumətinin nümayəndələri Qafqazdakı müttəfiq qoşunlarının komandanlığı ilə danışıqlar zamanı gənc müstəqil dövlətimizin həmin beynəlxalq sülh konfransında iştirakına təminat almışdılar. Üstəlik, general Tomson Azərbaycan hökumətinə yazılı şəkildə bildirmişdi ki, bütün mübahisəli ərazi məsələləri sülh konfransının qərarı ilə həll ediləcəkdir. Beləliklə, 1918-ci il dekabrın 26-da təşkil olunmuş yeni Azərbaycan hökumətinin ilk addımı dekabrın 28-də Paris Sülh Konfransına göndəriləcək nümayəndə heyətinin tərkibini və statusunu müəyyənləşdirmək oldu. Azərbaycan parlamentinin sədri Əlimərdan bəy Topçubaşov sülh konfransına gedəcək heyətin başçısı, Məmməd Həsən Hacınski isə onun müavini təyin edildi.

Tarixi sənədlərdə oxuyuruq ki, 1919-cu ilin dekabrında Əlimərdan bəy Topçubaşov başda olmaqla Versaldakı Azərbaycan diplomatik missiyası Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Millətlər Cəmiyyətinə qəbul edilməsi barədə memorandum hazırlayıb cəmiyyətin katibliyinə təqdim etmişdi. Azərbaycan məsələsi Millətlər Cəmiyyətinin üçüncü komissiyasının müzakirəsinə verilmiş, komissiyanın qoyduğu şərtlər daxilində Cənubi Qafqaz respublikaları de-yure tanınmadığı və əralarında ərazi məsələləri sabit olmadığı üçün onların Millətlər Cəmiyyətinə qəbul edilənləri məsələsi müvəqqəti dayandırılmışdı.

Ancaq 1920-ci ilin əvvəllərində

Konfransının rəsmi qərarı Əlimərdan bəy Topçubaşova təqdim olunmuşdu. Yəqin ki, diqqətli oxucu buradakı mühüm tarixi faktın fərqi nə vardı. Birinci dünya müharibəsində qalib gəlmiş ölkələr Cənubi Qafqazda Azərbaycan və Gürcüstan adlı iki dövlət tanıyırdılar. Ermənistan adlı dövlət isə onlar üçün yox idi. Yəni qədim Azərbaycan torpaqlarında yaradılmış qondarma Ermənistan dövlətinin Cənubi Qafqaza Rusiya tərəfindən sırıldığını yazanlar tamamilə haqlıdılar.

Bildirilir ki, Azərbaycanın müstəqilliyinin de-fakto tanınması barədə məlumatı Azərbaycan hökumətinə Böyük Britaniyanın Qafqazdakı səlahiyyətli nümayəndəsi bildirmişdi. Onun yanvarın 12-də Tiflisdən göndərdiyi teleqram alınan kimi Azərbaycan hökumətinin təcili iclası çağırılmış, yanvarın 13-də bu mühüm hadisə barədə hökumət məlumatı elan edilmişdi. Eyni zamanda, yanvarın 14-nün bütün Azərbaycanda bayram günü olduğu bildirilmişdir. Paytaxtda nümayişlərin, Azərbaycan Ordusunun hərbi paradının və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti parlamentinin təntənəli iclasının keçirilməsi haqqında qərar qəbul edilmişdi. Yanvarın 14-də isə hökumətin sədri Nəsim bəy Yusifbəylinin “Azərbaycan vətəndaşlarına müraciət”i elan olunmuşdu.

Xatırladılmalı başqa bir məqam isə ondan ibarətdir ki, Azərbaycan parlamentinin yanvarın 14-də keçirilən təntənəli iclasında Böyük Britaniya, Gürcüstan, Estoniya və Polşanın diplomatik nümayəndələri də iştirak edirdilər. Təbrik nitqləri, müstəqilliyin tanınması ilə bağlı təbrik teleqramları dinlənildi.

Daha bir mühüm məqama diqqət yetirək. Parlamentin həmin iclasının sonunda ədliyyə naziri Xəlil bəy Xasmməmmədov Azərbaycanın müstəqilliyinin tanınması münasibətilə amnistiya elan etmək haqqında hökumətin qərarını oxudu. Bu fakt isə ilk milli dövlətimizin ruhundakı humanizm, insanspərvərlik prinsiplərindən xəbər verir.

Bu səhifələri ulu öndər Heydər Əliyevin fikirləri ilə başladığımız kimi, elə onun arqumentləri ilə yekunlaşdırırıq: “Məsəlman Şərqiində ilk demokratik cümhuriyyətin məhz Azərbaycan torpağında yaranması xalqımızın o dövrdə və o illər ərzində – XIX əsrin sonunda və XX əsrin əvvəllərində milli müstəqillik, azadlıq duyğuları ilə yaşaması ilə bağlıdır. O illərdə xalqımızın qabaqcıl şəxsiyyətləri, mütəfəkkir adamları, ziyalıları xalqımızda milli azadlıq, milli müstəqillik duyğularını gücləndirmiş, milli dirçəliş, milli oyanış əhval-ruhiyyəsi yaymış və bunların hamısı məntiqi olaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasına gətirib çıxarmışdır”.

İttifaq MİRZƏBƏYLİ